ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІНСТИТУТОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОЛІТИКАХ ТА ПРАКТИКАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 16 вересня 2021 р.

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-2-1>

ДРАЧ Ірина Іванівна

доктор педагогічних наук,
доцент, в.о. директора
Інституту вищої освіти
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У доповіді представлено інформацію про імплементацію Інститутом вищої освіти НАПН України результатів наукових досліджень. Наголошено на зв'язку тематики досліджень, які виконувалися в Інституті з 2015 року, із напрямками реформування вищої освіти України. Наведено найвагоміші результати наукових досліджень, показано вплив отриманих результатів на політики та практики реформування вищої освіти України.

Ключові слова: Інститут вищої освіти НАПН України; Національна академія педагогічних наук України; наукові дослідження; реформування вищої освіти.

Підтримка політик та практик реформування вищої освіти України є важливим завданням Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, діяльність якого системно сфокусована на розвитку вищої освіти України у контексті інтеграції до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та Європейського дослідницького простору (ЄДП). Відповідно до місії, візії та статутних завдань Інституту наукові дослідження спрямовано на реалізацію законів України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», програм спільної діяльності МОН України і НАПН України, НАН України і НАПН України.

Масштабне реформування вищої освіти України, розпочате у 2014 р. з прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту», передбачало такі основні напрями:

- забезпечення якості вищої освіти;
- розширення автономії закладів вищої освіти;
- інтернаціоналізація вищої освіти;
- модернізація фінансування вищої освіти;
- інтеграція вищої освіти і науки.

Тематика досліджень, які виконувалися в Інституті з 2015 року, безпосередньо пов'язана із визначеними напрямками реформування вищої освіти.

Зокрема, це завершені дослідження і дослідження, які виконуються, щодо:

- **забезпечення якості вищої освіти:**

- Політика та механізми забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах України в контексті євроінтеграції (2021-2023 pp.);
- Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції (2018-2020 pp.);
- Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти (2015-2017 pp.);
- Автономія та врядування у вищій освіті (2013-2015 pp.);

- **інтеграції вищої освіти і науки:**

- Підвищення дослідницької спроможності університетів України у контексті імплементації концепції «Відкрита наука» (2021-2023 pp.);
- Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки (2017-2019 pp.);
- Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів (2014-2016 pp.);

- **інтернаціоналізації вищої освіти:**

- Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства (2018-2020 pp.);

Л.Б. Лук'янова, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (член комісії)

– Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій (2015-2017 pp.);

- **розширення автономії закладів вищої освіти:**

– Теоретичні основи й механізми розвитку науково-педагогічного потенціалу університетів України в контексті розширення інституційної автономії (2020-2022 pp.);

– Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України (2021-2023 pp.);

– Механізми реалізації ефективного врядування в університетах України в умовах євроінтеграції (2018-2020 pp.);

– Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства (2015-2017 pp.);

– Оцінювання ефективності діяльності університетів України в контексті метрик Європейської асоціації університетів (2020 p.);

- **фінансування вищої освіти:**

– Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України (2018-2020 pp.);

– Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки (2015-2017 pp.).

У ході проведених досліджень отримано такі найвагоміші результати:

- **концепції:**

- розвитку лідерського потенціалу університетів;
- розвитку університетської освіти із застосуванням гуманітарних і культурних стратегій;
- реалізації науково-дослідницької діяльності в університетах;

- **моделі:**

- Нова модель економічної діяльності у сфері вищої освіти України;

– Концептуальна модель гуманізації вищої освіти як засіб забезпечення її якості;

• *стратегії* вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства;

• *механізми*:

– реалізації ефективного врядування в університетах;

– розширення фінансової автономії ЗВО України;

• *показники*:

– оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції;

– оцінювання ефективності діяльності університетів України.

Результати досліджень представлено в аналітичних матеріалах, монографіях, статтях, інших наукових публікаціях, оприлюднено в друкованому та електронному форматах, насамперед в [Електронній бібліотеці НАПН України](#) та на [сайті Інституту](#) (загальна кількість завантажень наукової продукції за період з 2014 р. склала понад 20 тис.).

Ключовими факторами забезпечення впливу отриманих результатів наукових досліджень на політики та практики реформування вищої освіти України є посилення уваги до якості персоналу (на сьогодні в Інституті з 36 наукових працівників: два дійсних члени (академіки) НАПН України, один член-кореспондент НАПН України, 19 докторів наук, 14 кандидатів наук) і синергія наукової, експертної, освітньої та міжнародної діяльності Інституту.

Важливим складником експертної діяльності наукових працівників Інституту є наукова, методична та консультативна підтримка імплементації стратегічно важливих для реформ документів — нового Закону України «Про вищу освіту», законів України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Національної рамки кваліфі-

А.П. Бутенко, заступник голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, кандидат історичних наук, доцент

кацій, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 рр., стандартів вищої освіти.

Вчені Інституту провели експертизу та надали пропозиції до проектів 97 актів Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, МОН України, Мінекономрозвитку України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, інших органів державного управління.

Зокрема, надано пропозиції робочій групі з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки та пропозиції щодо цільових показників діяльності закладу вищої освіти, які включаються до контракту з керівником. Зазначені пропозиції опубліковано у [Віснику НАПН України](#).

Взято участь у підготовці «Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» та здійснено методичну експертизу 194 (зі 195) розроблених [стандартів вищої освіти](#); проведено тренінги та семінари для розробників стандартів (понад 500 учасників) та для розробників освітніх програм (понад 200 учасників).

Успішній імплементації результатів наукових досліджень сприяє співпраця Інституту з МОН України, Національним агентством забезпечення якості вищої освіти, Національним агентством кваліфікацій, Національним Еразмус+ офісом в Україні, ЗВО України. Наукові працівники Інституту беруть активну участь в експертній діяльності у складі Національної команди експертів з реформування вищої освіти в Україні; робочих груп МОН України; Акредитаційної комісії, Сектору вищої освіти Науково-методичної ради, Науково-методичних комісіях МОН України; експертних групах та Галузевій експертній раді НАЗЯВО; Експертній групі з оцінювання ефективності

діяльності наукових установ за науковим напрямом соціогуманітарних наук.

Результати наукових досліджень безпосередньо використовуються у проектуванні та модернізації змісту **освітньо-наукових програм підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня** «Політика і лідерство у вищій освіті» (гарант Ж.В. Таланова) та «Викладання і навчання у вищій освіті» (гарант Ю.А. Скиба), реалізації програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних та наукових працівників закладів вищої освіти. Саме адаптований до найсучасніших тенденцій ЄПВО, ЄДП та реформ у вищій освіті України зміст навчання, залучення до викладання провідних експертів, використання успішного досвіду реалізації міжнародних проєктів, спрямованих на розвиток вищої освіти України, дали змогу забезпечити унікальність та інноваційність програм, а разом із набутим досвідом роботи викладачів програм в експертних групах та галузевій експертній раді НАЗЯВО стало можливим проходження акредитації у 2021 р. із визначенням «зразкова».

Активна співпраця Інституту з Представництвом ЄС в Україні, Британською Радою в Україні, Leadership Foundation (Велика Британія), Advance HE (Велика Британія), Центром дослідження вищої освіти (Чеська Республіка) та іншими зарубіжними партнерами, реалізація протягом 2015-2021 рр. в Інституті **дев'яти міжнародних проєктів** сприяє використанню результатів досліджень як для розвитку системи вищої освіти України, так і інституційного потенціалу ЗВО через удосконалення політик і практик управління та викладання.

Результатом реалізації міжнародних проєктів стала підготовка 1272 експертів із забезпечення якості вищої освіти, 46 тренерів із міжнародною

М.Р. Мруга, державний експерт Експертної групи з питань вищої освіти та освіти дорослих Директорату фахової передвищої, вищої освіти Міністерства освіти і науки України

сертифікацією, створення семи центрів лідерства в університетах.

Наведу приклади впливу на інституційну політику і практики університетів результатів реалізації двох міжнародних проєктів — найбільш масштабного проєкту «Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України» (2016-2019 рр.) та проєкту «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад», де Інститут є грантоотримувачем.

У реалізації «Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України» взяли участь 300 осіб (49 ректорів та проректорів, 191 декан, науковець та адміністративний працівник (із яких 80 були молодими лідерами), 40 студентів і 20 фасилітаторів), які представляли 40 університетських команд, розташованих на всій території України, урахувавши команди восьми переміщених університетів. Здійснено 34 навчальні візити університетських команд до університетів Великої Британії та стажування фасилітаторів в Leadership Foundation (Лондон, Велика Британія).

Оцінку впливу Програми на інституційні зміни у вітчизняних закладах вищої освіти представлено у звіті за результатами незалежної експертизи на замовлення Британської Ради в Україні. У звіті зазначено, що «практичний досвід керувати змінами допоміг у критично важливих галузях реформи вищої освіти — 40 проєктів інституційних змін стали основою експертного досвіду для України» (Кіллінслі, 2019).

Зафіксовано 79 прикладів реальних змін, які стосуються: інституційних політик (стратегій), структур та інфраструктур, систем або процесів,

А.В. Стойка, завідувач кафедри туризму
Донецького державного університету управління,
доктор наук з державного управління, професор

програм розвитку викладацького й адміністративного персоналу.

Під час реалізації проєкту «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» наукові працівники Інституту здійснили інституційний аудит трьох переміщених ЗВО (Донецький державний університет управління (м. Маріуполь); Луганський національний аграрний університет (м. Старобільськ); Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Северодонецьк) та надали рекомендації щодо удосконалення стратегій їх розвитку; проведено 28 тренінгів для викладачів та управлінців.

Впровадження Інститутом результатів наукових досліджень слугувало інституційному розвитку установи та отриманню І атестаційної категорії під час державної атестації.

Для підвищення якості досліджень та посилення їх впливу на процеси реформування вищої освіти пріоритетними завданнями Інституту є:

- забезпечення науково-методичного супроводу Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2030 роки;
- участь у проєктах Національного фонду досліджень України;
- оновлення Стратегії розвитку Інституту вищої освіти НАПН України на 2020-2025 роки;
- поглиблення співпраці із ЗВО, зокрема із їх провідними вченими;
- активізація роботи з висвітлення результатів досліджень та експертної діяльності Інституту у зарубіжних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science;
- включення періодичних наукових фахових видань Інституту до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science.

У сучасному світі, який характеризується мінливістю, невизначеністю, складністю, неоднозначністю, розуміємо, що розв'язання цих завдань потребує ефективного розвитку персоналу; подальшого згуртування команди Інституту; підтримання атмосфери інноваційності, динамічності, прагнення до досконалості та відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вітренко, Ю.М., & Ворона, В.О. (2020). Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки: економічний аспект. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-6>
- Драч, І.І., Калашнікова, С.А., Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2020). Орієнтація керівника університету на результативний розвиток закладу. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-7>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014, 1 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». (2015, 26 листопада). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про фахову передвищу освіту». (2019, 6 червня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>
- Інститут вищої освіти НАПН України. (n.d.). *Аспірантура*. <https://ihed.org.ua/education/aspirantura/>
- Інститут вищої освіти НАПН України. (2014-2021). *Публікації*. <https://ihed.org.ua/publications/>
- Кабінет Міністрів України. (2011, 23 листопада). *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій (1341)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>
- Кіллінслі, П. (2019). *Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України. Оцінка впливу*. Київ: Британська Рада в Україні. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/evaluation_of_impact_ukr.pdf
- Луговий, В.І. (2020). Модернізація фінансування вищої освіти України: баланс досконалості механізмів, можливостей і мережі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-4>
- Луговий, В.І. (2020). Поточний стан вищої освіти в Україні: проблеми, причини, перспективи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-2>
- Луговий, В.І. (2020). Проблема освітньої якості в стратегії розвитку вищої освіти в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-1>
- Луговий, В.І. (2020). Реалізація науково-педагогічної функції викладача в контексті стратегії розвитку вищої освіти в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-3>
- Міністерство освіти і науки України. (2018-2021). *Затверджені стандарти вищої освіти*. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo->

metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti
Національна академія педагогічних наук України.
(2020). *Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2021-2023 роки*.
<http://naps.gov.ua/ua/activities/research/mon23/>
Національна академія педагогічних наук України.
(2020). *Програма спільної діяльності Національної*

академії наук України та Національної академії педагогічних наук України на 2020-2022 роки.
<http://naps.gov.ua/ua/activities/research/nas/>
Національна академія педагогічних наук України.
(2021, 16 вересня). *Наукові дослідження Інституту вищої освіти НАПН України та їх імплементація у реформування вищої освіти України*. <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/2418/>

IMPLEMENTATION OF RESEARCH RESULTS IN POLICIES AND PRACTICES OF HIGHER EDUCATION REFORM IN UKRAINE BY THE INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION OF NAES OF UKRAINE

Scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, September 16, 2021

Iryna Drach

DSc in Pedagogy, Associate Professor, Acting Director, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The information on implementing the research results by the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine is presented in the report. The connection between the research topics conducted at the Institute since 2015 and the directions of higher education reform in Ukraine is emphasized. The most important research results are given; the impact of received results on policies and practices of higher education reforming in Ukraine is shown.*

Keywords: *Institute of Higher Education of NAES of Ukraine; National Academy of Educational Sciences of Ukraine; research; higher education reform.*

Дата публікації: 30 вересня 2021 р.